

Микола Кравчук,

к. ю. н., доцент, доктор права УВУ, завідувач
кафедри теорії та історії держави і права
Західноукраїнського національного
університету, академік Академії
політико-правових наук України,
Заслужений юрист України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6962-1831>

ПРОФЕСОР ВОЛОДИМИР СЕМЕНОВИЧ КУЛЬЧИЦЬКИЙ – ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ-ЮРИСТ

Досліджено родинну спадщину та передумови формування особистості професора Володимира Семеновича Кульчицького в період здобуття початкової і середньої освіти, розкрито вплив різних факторів на його становлення як особистості у дитячі роки. Окреслено основні етапи наукового життя професора В. С. Кульчицького та його вклад у розвиток власної наукової школи, його наукові інтереси та практична розробка їх результатів. Розглянуто основні наукові здобутки та проведено оцінку його наукових послідовників. Подано характеристику його діяльності через призму оцінювання особистого вкладу колегами зі спільної роботи та аспірантами. Відображено його внесок у становлення та розвиток незалежної, соборної, суверенної Української держави та його державні нагороди за громадсько-політичну, виховну та наукову діяльність.

Ключові слова: наукова школа професора Володимира Семеновича Кульчицького; вчений-юрист, незалежна, соборна, суверенна Українська держава; науковий наставник.

Kravchuk M.

Professor Volodymyr Semenovich Kulchytsky – outstanding lawyer scientist

The article highlights the family heritage and the prerequisites for the formation of the personality of Professor Volodymyr Semenovich Kulchytskyi during his primary and secondary education, the influence of various factors on his development as a personality in childhood is revealed. The main stages of the scientific life of Professor V. S. Kulchytskyi and his contribution to the development of his own scientific school, his scientific interests and the practical development of their results are outlined. The main scientific achievements were considered and an assessment of his scientific followers was carried out. The description of his activity is presented through the prism of the assessment of personal contribution by colleagues in joint work and graduate students. His contribution to the formation and development of the independent, cathedral, sovereign Ukrainian state and his state awards for social, political, educational and scientific activities are reflected.

It has been confirmed that Professor Volodymyr Semenovich Kulchytskyi is a recognized authoritative scholar-lawyer; an outstanding head of the Lviv Historical School of Law, a Ukrainian patriot-statesman, an unsurpassed teacher and mentor. This is a person whose name has forever entered into the heritage of Ukrainian historical and legal science.

Keywords: scientific school of Professor Volodymyr Semenovich Kulchytskyi; legal scientist; independent, conciliar, sovereign Ukrainian state, academic mentor.

Постановка проблеми. У науковій розробці ми маємо справу з варіантом біографістики. За твердженням В. І. Попика: «Об'єктом дослідження біографістики є безпосередньо конкретна людина в усіх багатогранних виявах її існування, зокрема в обумовлених соціально-історичними та біологічними чинниками ментальних, психічних, психологічних і культурних характеристиках. Біографічні дослідження реалізуються через вивчення життєвого шляху особи, її походження, родинних та суспільних зв'язків, впливів соціально-культурного середовища на формування особистості, її психологічного статусу, громадсько-політичних позицій, ідейних, релігійних та інших переконань, обставин, етапів та результатів професійної і творчої діяльності, які реконструюються біографом на основі сукупності наявних джерел і покликані дати якомога більш об'єктивне, точне і всебічне знання про конкретну людину» [1]. Доречно зауважити, що, на думку науковців, жанр біографістики, біографіки, опису «автобіографій належить до найменш розроблених в українському джерелознавстві. Попри велику потребу в автобіографічних документах різних типів у дослідженні різноманітних аспектів української історії, ми досі не маємо ні ґрунтовних синтетичних

праць, присвячених цьому видові писемних джерел особового походження, ні, за поодинокими винятками, оглядів найбільших українських автобіографічних колекцій, ані систематизованих наукових видань самих автобіографій». Хоча життєпис дає можливість на основі фактичних даних простежити процес формування людини у зв'язку із суспільними умовами певної історичної епохи. Вивчення життєписів видатних людей, діячів науки й мистецтва має велике наукове й виховне значення [2, с. 96].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця проблематика звідображена у працях І. Бойка, Л. Бориславського, С. Захаркіна, М. Кобилецького, А. Коваля, А. Кольбенка, О. Паславської, Б. Тищика, Г. Федущак-Паславської, М. Яцишина та ін.

Мета наукової розвідки – висвітлити основні етапи діяльності видатного вченого, випускника Львівського державного університету ім. Івана Франка професора Володимира Семеновича Кульчицького, його досягнення у генезисі юриспруденції та вклад у розвиток Українських права і держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Кульчицький Володимир Семенович – талановитий педагог, науковець, вихователь багатьох поколінь студентів-правників, доктор юридичних наук, професор, заслужений професор Львівського університету, Заслужений юрист України, член-кореспондент Національної академії правових наук України є видатною постаттю не тільки в юридичній науці й освіті, а й громадсько-політичному житті України ХХ ст.» [3, с. 24], – зазначив його успішний учень і продовжувач традицій Львівської історико-правової школи І. Й. Бойко, з оцінкою якого погоджуємося.

Професор В. С. Кульчицький здобував вищу юридичну освіту у складний соціально-політичний період, оскільки Львівський університет перебував під експансією різних держав: Польщі, СРСР, Німеччини. Після завершення навчання у Самбірській гімназії, у 1939 р., він поступив на навчання на перший курс факультету права Львівського університету ім. короля Яна Казимира. За словами Б. Й. Тищика: «Коли Володимир ще й не встиг як слід почати навчання у цьому, тоді ще наскрізь пропольському, закладі вищої освіти (далі – ЗВО), як почався напад нацистської Німеччини на Польщу. Після недовгого (тритижневого) опору Польська держава припинила своє існування. У міжчасі західноукраїнські землі зайняли війська Радянського Союзу, який уклав про це відповідну угоду з Німеччиною. На цих землях, зокрема у Галичині, почались кардинальні соціально-економічні і політичні перетворення» [4, с. 14].

Таким чином розпочався другий етап у функціонуванні Львівського університету, який продовжив діяльність у жовтні 1939 р. як радянська освітня установа. Зокрема, 1 грудня того самого року він отримав назву «Львівський державний університет», а 8 січня 1940 р. указом Президії Верховної Ради УРСР університету було присвоєно ім'я Івана Франка. Освітній процес на юридичному факультеті після зміни системи навчання та змістовного його наповнення розпочалося 15 січня 1940 р. У цей період поновився на юридичному факультеті Володимир Кульчицький. Цікавою є деталь, що на формування майбутнього вченого впливали польські професори, що залишилися у Львові, незважаючи на польсько-німецьку війну, а саме: П. Домбковський, Ю. Маркевич, К. Кораний, М. Алерганд, Р. Лоншан де Бар'є, місцеві українські вчені: Є. В. Давидяк, О. М. Надрага, М. К. Топольницький, О. П. Луців, В. І. Калинович, а також професори і доценти, що приїхали з радянської держави: М. А. Аржанов, С. С. Кравчук, К. А. Мокічев, П. П. Михайленко, С. М. Гофман та інші. Як підкреслив Б. Й. Тищик: «Із спогадів В. Кульчицького, на нього великий вплив мав професор Пшемислав Домбковський, який став першим «радянським» деканом юридичного факультету. Він читав історію польського права та історію державного устрою Польщі (на мішаній польсько-російсько-українській мові), але був ерудованим науковцем, добрим лектором, що умів зацікавити студентів. Професор з симпатією відносився і до В. Кульчицького, який вирізнявся старанністю і добре володів польською і німецькою мовами» [4, с. 14–15].

На жаль, навчання Володимира Кульчицького знову перервала війна нацистської Німеччини проти Радянського Союзу. 30 червня німці увійшли до Львова. На той час він закінчив два курси юридичного факультету ЛДУ ім. Івана Франка.

Військове лихоліття він перебув у с. Кульчиці (нині Самбірського району на Львівщині), де й народився 28 грудня 1919 р. в селянській багатодітній сім'ї (мав три брати – Дмитра, Омеляна, Мар'яна і сестру Ганну). Допомігав батькам у веденні домашнього господарства. Його батько Семен Кульчицький був успішним трудолюбивим хліборобом, користувався заслуженим авторитетом у селі, за що односельчани обрали його сільським війтом. Про це розповідав професор В. С. Кульчицький в особистому спілкуванні під час екскурсії до с. Кульчиць у 1983 р.

За твердженням Б. Й. Тищика: «Батьки виховували дітей у повазі до християнських цінностей добра і зла, правди і кривди, справедливості і милосердя, любові до ближнього. Таким і виріс Володимир Кульчицький. Вже змалку, як і всі інші діти, він допомагав батькам у веденні господарства, а в семирічному

віці пішов вчитись у сільську початкову (чотирирічну) школу, яку закінчив у 1930 р. Наступного року поступив до Самбірської гімназії, де більшість предметів викладали польською мовою, лише деякі – українською (історію України, релігієзнавство, українську мову і літературу) [8, с.13]. Таке становище посилювало вивчення іноземних мов, що пригодилося йому в майбутньому.

До речі, цікава деталь, про яку професор нам, своїм аспірантам, неодноразово з гордістю повідомляв, що в селі Кульчиці народилося ще три видатні особи: два гетьмани війська запорізького Петро Конашевич-Сагайдачний (1582–1622 рр.) і Марк Жмайло (гетьманував у 1624–1625 рр.) і Юрій Кульчицький – герой Турецько-Австрійської війни 1683 р. За розповідями професора: Петро Конашевич-Сагайдачний був блискучий полководець та політичний діяч, полковник, гетьман реєстрового козацтва, кошовий отаман Запорозької Січі, один із засновників козацького флоту. Завдяки гетьману П. Сагайдачному позиції козацтва на території України змінилися на краще, військо запорозьке перетворилося на могутню воєнну силу, на яку мали зважати всі сусідні держави. Ім'я гетьмана Сагайдачного наводило страх на Кримський ханат і на Московське царство. Він – організатор успішних походів запорозьких козаків проти Кримського ханства, Османської імперії та Московського царства. Гетьман П. Сагайдачний був освіченою людиною, навчався в славетній Острозькій академії – центрі тогочасного інтелектуального й духовного життя [5]. За заслуги гетьману П. Сагайдачному вдячні земляки у наш час встановили пам'ятник біля церкви у с. Кульчиці.

Другою видатною особою, земляком професора Володимира Кульчицького, був Марко Жмайло – гетьман запорізького козацтва. Він гетьманував у період перебування України з Польщею у передвоєнному стані (1624–1625 рр.). Козаки висунули перед польським урядом низку вимог, від яких не збиралися відступитися, але які поляки не збиралися виконувати. Король наказав головнокомандувачу польських військ Станіславу Конєцпольському пройтися вогнем і мечем по українських землях і примусити козаків підкорятися законам. У цей час гетьман Марко Жмайло у війні між поляками й українцями зумів дати відсіч переважаючим польським військам під керівництвом коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського. З огляду на тяжкі умови забезпечення козацького війська він погодився на укладення складного для українців Куруківського договору. Таким чином він зумів зберегти життя 10 тис. козаків, хоча козаки за укладення цього договору висловили йому недовіру [6].

Третя видатна особистість родом із с. Кульчиць – Юрій Кульчицький. До нього професор В. С. Кульчицький мав особливу симпатію. За відвернення захоплення Відня турками під час військової облоги 1683 р. «міська рада Відня подарувала Ю. Кульчицькому будинок у престижному районі Леопольдштадт і звільнила його компанію від податків на 20 років. Крім того, йому надали право самостійно взяти собі в нагороду частину захопленого турецького трофейного майна, і він узяв 300 мішків кави. Адаптувавши турецьку каву до європейського смаку шляхом додавання молока, меду та цукру, Ю. Кульчицький створив відому і сьогодні «каву по-віденськи», яка зробила його кав'ярню «Під синьою пляшкою» популярним закладом в Європі. ... У Відні щорічно у жовтні власники кав'ярень всього Відня прикрашають вітрини своїх закладів портретами Юрія Кульчицького на знак пошани до народного героя і колишнього керівника віденського цеху продавців кави» [7].

За твердженням І. Бойка: «Після звільнення Галичини від нацистських загарбників 18 серпня 1944 р., В. С. Кульчицького мобілізували до лав Радянської армії. Наприкінці вересня цього ж року він був тяжко поранений і після лікування демобілізувався, отримавши статус інваліда Великої вітчизняної війни. Бойові і професійні заслуги В. С. Кульчицького відзначені орденом Вітчизняної війни I ступеня, 11-ма медалями і нагрудним знаком «За відмінні успіхи в праці» Державного комітету СРСР з народної освіти» [3, с. 29].

«В. Кульчицький поновився в університеті і приступив до навчання на 3-му курсі денної форми у вересні 1945 р. Закінчив факультет у червні 1948 р. і цього ж року поступив у стаціонарну аспірантуру на кафедрі історії і теорії держави і права, завідувачем якої тоді був проф. Петро Омелянович Недбайло. ... Керівництво написанням В. Кульчицьким кандидатської дисертації на тему: «Галицький крайовий сейм у системі колоніального апарату Австро-Угорщини» здійснював проф. П. Домбковський, який був у перші повоєнні роки деканом юридичного факультету (щоправда у 1950 р. він помер). Захист відбувся 19 квітня 1954 р. на юридичному факультеті Московського державного університету ім. М. Ломоносова, а Володимиру Кульчицькому було присвоєно науковий ступінь кандидата юридичних наук» [4, с.16], – зазначив Б. Й. Тищик.

За повідомленням І. Й. Бойка: «4 лютого 1956 р. рішенням Вищої атестаційної комісії у Москві В. С. Кульчицькому присвоєне вчене звання доцента кафедри історії та теорії держави і права. У 1970 р. В. С. Кульчицький блискуче захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

на тему: «Політичний апарат колоніального управління Східною Галичиною (друга половина XIX – початок XX ст.)». Захист відбувся у м. Києві в Інституті держави і права Академії наук УРСР. Рішенням Вищої атестаційної комісії від 9 квітня 1971 р. В. С. Кульчицькому присвоєно науковий ступінь доктора юридичних наук, а 9 лютого 1973 р. – вчене звання професора кафедри історії та теорії держави і права. У 1992 р. Володимира Семеновича Кульчицького обрано членом-кореспондентом Академії правових наук України. Вчений володів, крім рідної української, польською, німецькою, російською мовами. Професор досліджував, здебільшого, проблеми державно-правового розвитку західноукраїнських земель у різні періоди їхнього розвитку, зокрема в часи австрійського, польського панування, а також у різні періоди становлення української державності. ...З середини 70-х років, крім курсу «Історія держави і права Союзу РСР» уведено предмет «Історія держави і права Української РСР, яку почав читати проф. Кульчицький В. С.» [8, с. 9, 18].

Та найбільшу активність він виявив після проголошення незалежності України. У цьому плані Б. Й. Тищик підкреслив: «Однак, по-справжньому розквітнув науково-педагогічний талант проф. В. С. Кульчицького після розпаду союзу РСР і проголошення Україною своєї незалежності, яку він вітав від чистого серця. Професор публікує серію актуальних статей, приймає участь у написанні нових підручників, навчальних посібників та монографій» [4, с. 20–21]

У своїй попередній науковій розвідці автор цієї статті уже акцентував увагу, що «Постать професора В. С. Кульчицького в історії держави і права України великою мірою проявилась у дослідженні будівництва (становлення і розвитку) українського війська. У його численних наукових статтях, рецензіях, брошурах, монографіях, посібниках і підручниках, методичних розробках знайшов відображення концепт про те, що історія України – це «історія війн і військового мистецтва» [9, с. 3–4; 10, с. 33–34; 11; 12; 13; 14]. Впродовж тисячолітнього генезису кожна доба відродженої Української держави поставала в жорстокій збройній боротьбі, армія і держава у цій борні були нероздільними одна від іншої: у період Київської та Галицько-Волинської, Козацької та Новітньої (за Української Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, ЗУНР) держав. Всебічне і ґрунтовне дослідження історико-правових аспектів розбудови українського війська завжди було пріоритетом його наукових інтересів» [15, с.253]. У науковій розробці автор дійшов до цілком логічних та об'єктивних висновків: *«по-перше*, що військова тематика в науковій спадщині професора В. С. Кульчицького зайняла ключове місце і стала базовим напрямком його історико-правових досліджень, а його акцент на висвітленні правових засад функціонування українського війська забезпечив більш повний аналіз національного державотворення; *по-друге*, переконання і твердження видатного вченого історії права і держави про те, що українське військо було головною ланкою у створенні власної держави, дали можливість правильно оцінити пацифістську політику українського державного проводу на різних етапах історії України, яка зрештою призвела до втрати власної держави, та мобілізувати групу науковців на більш ґрунтовне розроблення цієї теми, що знайшло відображення в їхніх дисертаціях і монографіях, інших науково-навчальних працях; *по-третє*, вироблені в наукових працях апостола історико-правової науки концепти, підходи щодо питань формування Збройних Сил України, в яких визначено, що без власних сучасних, модерних збройних сил успішна розбудова держави і захист її суверенітету неможливі, стали предметом широких дискусій, важливим інструментарієм аналізу державотворення та дороговказом державної політики для сучасних будівничих України; *по-четверте*, велика пошана до своєї історичної спадщини, незрівнянна національна свідомість, високий науковий професіоналізм В. С. Кульчицького та його реальне визнання ролі та місця армії в будівництві національної держави зобов'язує нас до всебічного наукового опрацювання організаційно-правових засад формування армії України та вироблення ґрунтовної, об'єктивної розвідки у цій сфері» [15, с. 259].

На думку багаторічного заступника декана юридичного факультету ЛНУ ім. Івана Франка Л. В. Бориславського: «Професор В. С. Кульчицький був прекрасним лектором і педагогом. Особливо мені імпонувала його об'єктивність, уміння бути вимогливим до студентів і людей, залишаючись при цьому з ними в доброзичливих стосунках. Я завжди вважав і вважаю за честь бути його учнем» [8, с. 368–369].

За словами Г. Федущак-Паславської: професор Володимир Семенович Кульчицький за час роботи в Львівському державному університеті ім. Івана Франка (1951–2009 рр.), за період відновлення незалежності України до початку XXI ст., завжди залишався високо свідомим вихователем і вчителем багатьох поколінь правників. «Попри панування радянської ідеології, викладаючи «Історію держави і права СРСР» у радянському ЗВО, він зумів привити своїм учням інтерес і любов до історії українського права, показати особливості його пам'яток. Професор Володимир Семенович Кульчицький – це зразок благородної Людини, яка заслужила повагу за життя і добру пам'ять після смерті» [16, с.186].

За спогадами колеги по роботі: «Днем паломництва на кафедрі історії та теорії держави та права стало 28 грудня щороку (його день народження), доки жив професор Володимир Семенович Кульчицький. Це було незабутнє враження, коли, здавалось, увесь «юридичний» Львів (і не лише Львів) проходив через наше приміщення. Збирались люди, котрі довгі роки знали, любили Володимира Семеновича, цінували його розум, доброту і зичливість. У цей день ми бачили Його велич» [8, с. 369].

За плідну, сумлінну, творчу працю, за особливі заслуги у розвитку науки та освіти, підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації, довголітню науково-педагогічну та громадську діяльність в університеті, за особливий внесок у розвиток дружніх взаємин між народами та зміцнення міжнародного авторитету України професор В. С. Кульчицький здобув різні нагороди: у липні 1999 р. йому присвоєно почесне звання «Народний посол України»; у жовтні цього самого року він удостоєний Почесної відзнаки лауреата Всеукраїнського конкурсу на краще професійне звання «Юрист року» у номінації наукового співробітника за підсумками 1999 року; у грудні 1999 р. Указом Президента України йому присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України»; 10 жовтня 2001 р. Вчена рада Львівського національного університету ім. Івана Франка надала йому почесне звання «Заслужений професор ЛНУ ім. І. Франка»; у 2006 р. його нагороджено ювілейною медаллю університету з нагоди 150-річчя від дня народження Івана Франка [8, с. 22].

Його сини, Ярослав і Богдан, характеризуючи Володимира Семеновича, підкреслювали такі риси Батька, як: «загострене відчуття і прагнення соціальної і національної справедливості, співчуття всім без винятку знедоленим та пригноченим народам, готовність допомогти будь-якій людині, глибинний патріотизм, вболівання за чистоту української мови, пропаганда всього українського. ... У побуті завжди охайний завдяки турботливій дружині, скромний одяг і взуття, невибагливий у їжі. ... Йому притаманні філософське ставлення до життя, усвідомлення його швидкоплинності. А звідси – філософське ставлення до багатства, речей, грошей і т. д. Він любив вживати українські народні прислів'я, в яких закодована велика мудрість наших пращурів. У батька була не показна, але щира релігійність, глибока віра в Бога. ... Батько для нас, Його синів, і сьогодні є найвищим взірцем Людини з великої літери, більше того, зараз ми ще сильніше усвідомлюємо Його велич» [8, с. 356–358].

Таку рису характеру В. С. Кульчицького як патріотизм особливо підкреслює А. В. Кольбенко: «Свою любов до рідної землі, держави, мови і традицій він з гідністю передавав своїм учням. Хто слухав лекції Володимира Семеновича, уже не міг залишатися байдужою та черствою людиною до свого минулого і сьогодення. Тому пам'ять про професора Володимира Семеновича Кульчицького буде жити у віках через його учнів, усіх тих, хто знав цю світлу Людину» [8, с. 368].

Цілковито погоджуємося з твердженням І. Бойка: «Володимир Кульчицький належить до видатних постатей не тільки в юридичній науці й освіті, а й у громадсько-політичному житті України ХХ ст. Його наукова спадщина – невід'ємна складова української історико-правової науки і культури. Вона потребує сучасного вивчення, а висловлені ним ідеї – втілення в життя й подальшого розвитку. В. С. Кульчицький був не лише вченим-правознавцем України, який написав понад 500 наукових праць. Він був великим гуманістом, патріотом рідної землі. Його ім'я вписане золотими літерами в історію української юриспруденції. Володимир Семенович Кульчицький належить до тієї категорії вчених-правознавців, які своїми науковими працями закладали основу української історико-правової науки. Людина наполегливої праці та непересячного духу талановитого дослідника, вихований як учений на кращих традиціях академічної історико-правової школи Львівського університету, він фактично став фундатором її у Франковому університеті після проголошення державної незалежності України у 1991 р. Відновлена ним і стараннями його учнів, ця школа стала загальноновизнаною в Україні та за її межами, вона успішно продовжує творити і сучасну історико-правову науку» [3, с. 24].

Висновки. Отже, зазначене вище підтверджує, що професор Володимир Семенович Кульчицький є визнаний авторитет у царині юриспруденції, заслужений вчений-юрист, видатний керівник львівської історичної школи права, український патріот-державник, неперевершений педагог і наставник. Це Людина, ім'я якої навічно увійшло в спадщину української історико-правової науки.

Список використаних джерел

1. Попик В. І. Біографістика. URL: <http://biography.nbu.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika> (дата звернення: 21.03.2023).
2. Захаркін С. Західноукраїнські персоналії в автобіографічному зібранні Миколи Плевака. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*. С. 96–106. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12854/06-Zakharkin.pdf?sequence=1> (дата звернення: 27.03.2023).

3. Бойко І. Й. Професор Володимир Семенович Кульчицький – корифей української історико-правової науки. *Ювілейний збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Кульчицького з нагоди 100-річчя від дня народження* / Редколегія: І. Й. Бойко (голова), Б. Й. Тищик, М. М. Кобилецький, А. В. Кольбенко, Г. М. Федущак-Паславська, Л. Е. Шевчук. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. С. 24–51.
4. Тищик Б. Й. Професор В. С. Кульчицький – видатний історик права України. *Ювілейний збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Кульчицького з нагоди 100-річчя від дня народження* / Редколегія: І. Й. Бойко (голова), Б. Й. Тищик, М. М. Кобилецький, А. В. Кольбенко, Г. М. Федущак-Паславська, Л. Е. Шевчук. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. С.12–24.
5. Петро Конашевич-Сагайдачний 1582 –1622 рр. URL. <https://www.museumsun.org/person/30/> (дата звернення: 21.03.2023).
6. Гетьман війська запорозького Марк Жмайло. URL. <https://osvita.ua/vnz/reports/history/4041/> (дата звернення 31 березня 2023 р.).
7. Лук'янюк В. Цей день в історії. 1686. Віденська кава Юрія Кульчицького. URL. <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Year=1686> (дата звернення 21 березня 2023 р.).
8. Ювілейний збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Кульчицького з нагоди 100-річчя від дня народження / Редколегія: І. Й. Бойко (голова), Б. Й. Тищик, М. М. Кобилецький, А. В. Кольбенко, Г. М. Федущак-Паславська, Л. Е. Шевчук; за редакцією доктора юридичних наук, професора І. Й. Бойка. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 396 с.
9. Кульчицький В. С. До історії військового будівництва в Україні 1914–1993 рр. *Кравчук М. В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр.* (Орг., структура, штати): іст.-правове дослідження. Івано-Франківськ–Коломия: «Плай»; «Вік», 1997. С. 3–4.
10. Кульчицький В. С. Причини падіння Західноукраїнської Народної Республіки : матер. міжнар. наук. конф., присвяченої 75-річчю ЗУНР. Івано-Франківськ, 1993. С. 33–34.
11. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України : навч. посібн. Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2000. 400 с.
12. Кульчицький В. С., Настюк М. І., Тищик Б. Й. Історія держави і права України : навч. посіб. Львів : Світ, 1996. 296 с.
13. Кульчицький В. С., Настюк М. І., Тищик Б. Й. З історії української державності. Львів : Світ, 1994. 88 с.
14. Кульчицький В. С. (у співавторстві) Історія держави і права України. Програма курсу для студентів І курсу денного і заочного навчання юридичного факультету. Івано-Франківськ : Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, 1994. 16 с.; Кульчицький В. С. Історія держави і права України. Програма курсу для студентів юридичного факультету. Львів : юридичний факультет Львівського держ. ун-ту ім. Івана Франка, 1996. 16 с.; Кульчицький В. С. (у співав.) Історія держави і права України: плани семінарських занять та методичні вказівки для студентів юридичного факультету. Львів : юридичний факультет Львівського держ. ун-ту ім. Івана Франка, 1996. 12 с.
15. Кравчук М.В. Тематика Українського війська у науковій спадщині професора В. С. Кульчицького. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 253–261.
16. Федущак-Паславська Г. М. Основні політико-правові ідеї Володимира Старосольського у «Das Majoritätsprinzip». *Ювілейний збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Кульчицького з нагоди 100-річчя від дня народження* / Редколегія: І. Й. Бойко (голова), Б. Й. Тищик, М. М. Кобилецький, А. В. Кольбенко, Г. М. Федущак-Паславська, Л. Е. Шевчук ; ЛНУ ім. Івана Франка. Львів, 2019. С.186–195.

References

1. Popyk, V. I. Biografistyka [Biographical studies]. Retrieved from <http://biography.nbu.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika> [in Ukrainian].
2. Zakharkin, S. (2008). Zakhidnoukrainski personalii v avtobiografichnomu zibranni Mykoly Plevaka [Western Ukrainian personalities in the autobiographical collection of Mykola Plevak]. *Zapysky Lvivskoi naukovoї biblioteki im. V. Stefanyka - Notes of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyka*, 96-106. Retrieved from <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12854/06-Zakharkin.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
3. Boiko, I. I. (2019). Profesor Volodymyr Semenovyh Kulchytskyi – koryfei ukrainskoi istoryko-pravovoi nauky [Professor Volodymyr Semenovyh Kulchytskyi is a luminary of Ukrainian historical and legal

- science]. *Yuvileinyi zbirnyk naukovykh prats na poshanu profesora Volodymyra Semenovycha Kulchytskoho z nahody 100-richchia vid dnia narodzhennia - Jubilee collection of scientific papers in honor of Professor Volodymyr Semenovich Kulchytsky on the occasion of the 100th anniversary of his birth*. I. I. Boiko (Ed.). Lviv: LNU im. Ivana Franka, 24-51 [in Ukrainian].
4. Tyshchuk, B. I. (2019). Profesor V. S. Kulchytskyi – vydatnyi istoryk prava Ukrainy [Professor V. S. Kulchytskyi is an outstanding historian of law in Ukraine]. *Yuvileinyi zbirnyk naukovykh prats na poshanu profesora Volodymyra Semenovycha Kulchytskoho z nahody 100-richchia vid dnia narodzhennia - Jubilee collection of scientific papers in honor of Professor Volodymyr Semenovich Kulchytsky on the occasion of the 100th anniversary of his birth*. I. I. Boiko (Ed.). Lviv: LNU im. Ivana Franka, 12-24 [in Ukrainian].
  5. *Petro Konashevych-Sahaidachnyi 1582 – 1622 rr. [Peter Konashevich-Sahaidachny 1582-1622]*. Retrieved from <https://www.museumsun.org/person/30/> [in Ukrainian].
  6. *Hetman viiska zaporozkoho Mark Zhmailo [Mark Zhmailo, hetman of the Zaporozhian army]*. Retrieved from <https://osvita.ua/vnz/reports/history/4041/> [in Ukrainian].
  7. Lukianiuk, V. *Tsei den v istorii. 1686. Videnska kava Yuriia Kulchytskoho [This day in history. 1686. Vienne coffee by Yury Kulchytskyi]*. Retrieved from <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Year=1686> [in Ukrainian].
  8. Boiko, I. I. (Eds.). (2019). *Yuvileinyi zbirnyk naukovykh prats na poshanu profesora Volodymyra Semenovycha Kulchytskoho z nahody 100-richchia vid dnia narodzhennia [ubilee collection of scientific papers in honor of Professor Volodymyr Semenovich Kulchytsky on the occasion of the 100th anniversary of his birth]*. Lviv: LNU im. Ivana Franka [in Ukrainian].
  9. Kulchytskyi, V. S. (1997). *Do istorii viiskovoho budivnytstva v Ukraini 1914–1993 rr. [To the history of military construction in Ukraine 1914–1993.] / Kravchuk M. V. Pravovi osnovy budivnytstva Natsionalnykh Zbroinykh Syl Ukrainy v 1914–1993 rr. (Orh., struktura, shtaty) [Legal foundations of the construction of the National Armed Forces of Ukraine in 1914–1993 (Organization, structure, staff)]: Ist.-pravove doslidzhennia*. Ivano-Frankivsk-Kolomyia: Vyd. «Plai»; Vydavnycho-polihrafichne tovarystvo «Vik», 3–4 [in Ukrainian].
  10. Kulchytskyi, V. S. (1993). Prychyny padinnia Zakhidnoukraiynskoi Narodnoi Respubliki [The reasons for the fall of the Western Ukrainian People's Republic]. *Proceedings from: mizhnar. nauk. konf., prysviachena 75-richchii ZUNR. Ivano-Frankivsk*, 33–34 [in Ukrainian].
  11. Kulchytskyi, V. S. & Tyshchuk, B. Y. (2000). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]*. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet im. Ivana Franka [in Ukrainian].
  12. Kulchytskyi, V. S., Nastiuk, M. I. & Tyshchuk, B. Y. (1996). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
  13. Kulchytskyi, V. S., Nastiuk, M. I. & Tyshchuk, B. Y. (1994). *Z istorii ukraiynskoi derzhavnosti [From the history of Ukrainian statehood]*. Lviv : Svit [in Ukrainian].
  14. Kulchytskyi, V. S. (u spivavtorstvi). (1994). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]*. Prohrama kursu dlia studentiv 1 kursu dennoho i zaochnoho navchannia yurydychnoho fakultetu. Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi universytet imeni Vasylia Stefanyka [in Ukrainian]; Kulchytskyi, V. S. (1996). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]*. Prohrama kursu dlia studentiv yurydychnoho fakultetu. Lviv: yurydychnyi fakultet Lvivskoho derzh. un-tu im. Ivana Franka [in Ukrainian]; Kulchytskyi, V. S. (u spivavtorstvi). (1996). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]*. Plany seminarshchyn zaniat ta metodychni vkazivky dlia studentiv yurydychnoho fakultetu. Lviv: yurydychnyi fakultet Lvivskoho derzh. un-tu im. Ivana Franka [in Ukrainian].
  15. Kravchuk, M. V. (2011). Tematyka Ukrainshchyn u naukovii spadshchyni profesora V.S.Kulchytskoho [The topic of the Ukrainian army in the scientific heritage of Professor V.S. Kulchytskyi]. *Publichne pravo - Public law*, 3, 253-261 [in Ukrainian].
  16. Fedushchak-Paslavska, H. M. (2019). Osnovni polityko-pravovi idei Volodymyra Starosolskoho u «Das Majoritatsprinzip» [The main political and legal ideas of Volodymyr Starosolskyi in «Das Majoritatsprinzip»]. *Yuvileinyi zbirnyk naukovykh prats na poshanu profesora Volodymyra Semenovycha Kulchytskoho z nahody 100-richchia vid dnia narodzhennia - Jubilee collection of scientific papers in honor of Professor Volodymyr Semenovich Kulchytsky on the occasion of the 100th anniversary of his birth*. I. I. Boiko (Ed.). Lviv: LNU im. Ivana Franka, 186-195 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.06.2023